

Criatures Misterioses

Aprent les arts i jo

EULÀLIA BOSCH

Learning the arts and me. Em va sorprendre molt aquesta petita frase que vaig trobar escrita a la porta d'una classe de nens de 4 i 5 anys. No era ben bé un nom. Semblava mes aviat una consigna. Un projecte educatiu complet i concentrat. Fins i tot vaig dubtar si tindria un significat comprensible més enllà de la gent d'aquella escola concreta. Vaig sospitar que no fos possible traduir-la. Potser només era una idea estranyament formulada. Tenia un caràcter tan obert per tractar-se d'un espai de l'ensenyament reglat!

Tot i que després vaig conèixer més de prop la vida d'aquella classe, la curiositat que m'havia produït el caràcter críptic d'aquell títol – Learning the arts and me – m'ha seguit intrigant.

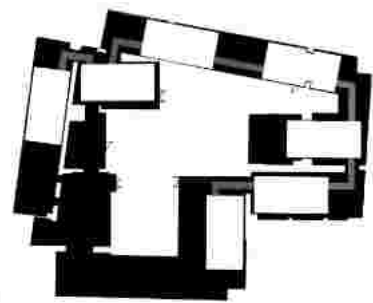
Avui, molts anys després, construint l'exposició "Criatures Misterioses", per tal de brindar als estudiants un espai de reflexió estètica, "Aprent les arts i jo" se m'ha tornat a fer present. I, de cop, moltes preguntes pendents des de fa temps han començat a girar entorn d'un eix concret.

Obrir als estudiants la possibilitat de contemplar lentament alguns dibuixos, pintures, escultures o joies i parlar sobre el món que les peces creen al seu entorn, té molt a veure amb "les arts" i amb "el jo".

Que puc descobrir de mi mateix a través de les arts?

Les arts i jo? I? Aprendre alhora el llenguatge de les arts i allò que em defineix? Alhora?

Ara veig que, en bona part l'atractiu de la frase estava en el fet que es referia a nens petits, perquè sovint, quan arribem al llenguatge de les arts, estem ja tan carregats de paraules, que ens queda poca

receptivitat per a allò que no pot ser dit verbalment. És quan la nostàlgia omple el buit de la incomprensió reconeguda. Si de petit...

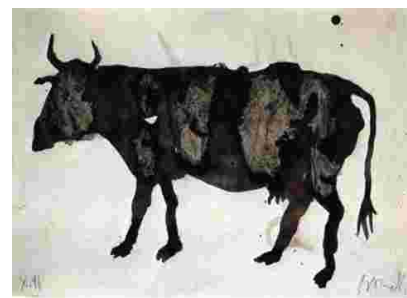
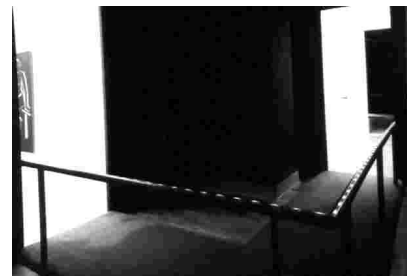
Però, curiosament, cal reconèixer que, quan el gust per l'expressió artística es manifesta imprescindible per una criatura, tampoc no resulta fàcil. La seva prioritat és tan marginal en el conjunt de les nostres urgències vitals i educatives que difícilment se li pot estalviar el seu aïllament gradual. I, escolarment parlant, és aquesta marginalitat la que fa dels joves ben dotats per a l'art, personatges incòmodes –per poc integrables– i la que manté la resta d'estudiants en una actitud artísticament indiferent. Indiferència que es manifesta en el fet de perdre l'interès per la contemplació a mesura que es va acceptant, sense problema, la pròpia incapacitat d'expressar-se a través de les formes clàssiques de representació artística.

I així, a la llarga, les arts, tan impregnades com estan de la subjectivitat dels qui les practiquen, troben a faltar la complicitat dels espectadors que les contemplen. La seva forta carrega personal d'origen reclama algú capaç de plantarlos cara. I si aquest encontre no es produeix, el divorci entre 'les arts' i 'el jo' comença a ser inevitable. Aleshores, la crítica artística queda flotant entre uns i altres i el patrimoni cultural col·lectiu no sembla tenir cap possibilitat d'avançar.

I és d'aquesta manera que el plaer artístic va quedant restringit a uns pocs –probablement a la franja més silenciosa de l'espectre social–, als qui gaudeixen i prou. El plaer artístic queda reservat als qui necessiten la contemplació com el pa que mengen. I són realment pocs els qui es concedeixen el temps i l'oportunitat d'enriquir-se amb les experiències artístiques alienes.

"Criatures Misterioses" és, si així es mira, una exposició reivindicativa. Reivindica el dret dels estudiants a una formació general i bàsica que els permeti l'accés a si mateixos, al seu jo particular i únic. I, per això, obre les portes a la filosofia i a les arts: A la filosofia, per ajudar-los a apropiarse de les seves idees i creences i a dirigir la seva vida com una aventura personal d'errors i encerts. No n'hi ha prou amb tenir idees. Cal poder-les reconèixer i poder-se'n servir. A les arts, per eixamplar les possibilitats d'expressió i comunicació que constitueixen l'univers humà.

"Criatures Misterioses" neix contra la reducció de les arts plàstiques a simples col·leccions de diapositives, contra la substitució dels concerts per petits compactes de butxaca que conviuen sense descans amb tota mena de sorolls, contra la voluntat d'amagar la falta de sentit sota sedes de colors. Neix a favor de la intimitat de l'observació i la lectura, del gust pel diàleg, del desig de desitjar.

Les arts i jo

Sense les arts, la construcció del jo perilla. Ningú no és tan fort com per poder viure sol. Els personatges de les novel·les ens permeten resseguir els camins que nosaltres mai no hauríem pres; els quadres, les escultures, les partitures..., ens donen l'oportunitat d'arrelar sensacions, de visualitzar conceptes, d'acotar momentàniament l'espai, d'apropiar-nos d'una part de l'univers i, sobretot, d'intuir possibilitats, d'imaginar, de crear, de pensar-ho tot al revés.

Com enmig d'una sala de miralls, les arts ens retornen la nostra imatge reproduïda, ridiculitzada, multiplicada, deformada, enriquida. Ens creen el neguit de la decisió: ¿com distingir la nostra imatge real de les repliques que els miralls ens n'ofereixen?

Sense les arts, el jo decreix notòriament. L'espai que els estava destinat queda sobtadament ocupat per compendis de respostes que es poden comprar a bon preu. Només si es tenen preguntes, calen llenguatges múltiples, diversos, canviants, sofisticats. Per això l'estètica és part de la filosofia. Per això també retallar sistemàticament la importància de la filosofia fa que deixem les exposicions i els museus per als crítics, que són els qui tenen l'art per professió.

"Criatures Misterioses" és una exposició que vol recuperar el plaer de la contemplació i de la conversa. I és per aquesta raó que reuneix obres d'art contemporani. Les formes d'art més properes són potser les menys contemplades i el fet de la seva contemporaneïtat fa que totes les nostres idees sobre elles siguin necessàriament provisionals. La conversa, doncs, s'imposa com el mitjà de coneixement més adequat.

La contemplació posa en primer terme el diàleg interior, el procés d'atenció a un mateix, el sorgiment de vells records, la barreja d'estranyes emocions, el desig de deixar-se anar, el passeig visual per l'espai, per l'obra, per l'autor que s'endevina. La conversa és centre d'oposició, cruïlla de totes les possibilitats.

"Criatures Misterioses" és un terme plural i com a tal tendeix a l'infinit. En singular, ja es fa inabastable. Els misteris, si de debò ho són, no es deixen resoldre mai del tot. Es protegeixen a l'interior de laberints i és per això que requereixen contemplació, reflexió personal i contrast. Si un se sent atret per ells, potser li serveixi el text de l'any 1449, escrit a la ciutat de Florència per Feo Balcarì:

Lo Occhio se dice che e la
prima porta
Per la quale lo Intellecto
intende e gusta.

La secunda e lo Audire con
voce scolta
Che fa la nostra mente essere
robusta.

El títol

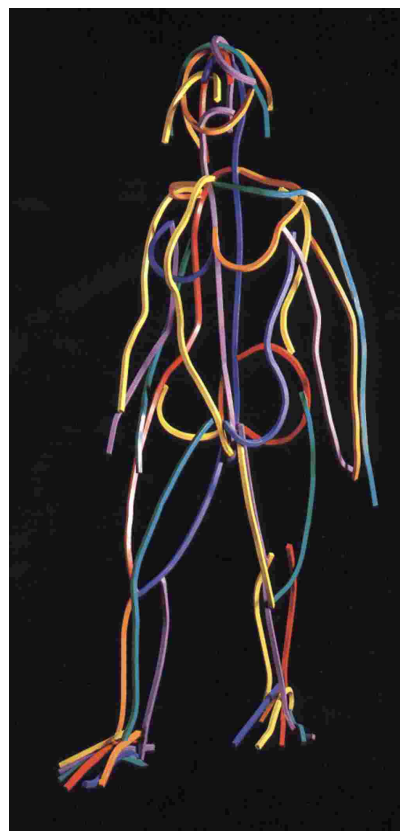
JEAN LOUIS FROMENT

En una exposició, també en aquesta, quan utilitzem les paraules, tota la nostra atenció visual oscil·la en el sentit contrari al de la mirada. L'espai s'obre cap a un contingut imaginari inesperat, a l'interior del qual tot sembla estar entreteixit com en un relat. El títol, que té una ressonància singular en la barreja de les llengües, cadascuna amb la seva memòria, amb la seva cultura, em desplaça cap a l'interior del llenguatge i m'ençega: criatures, de crear, potser?... Una mica més lluny, en el gruix d'aquest mateix títol, fragments de síl·labes proven de sedimentar un llenguatge fictici i futurista que mai no para de néixer en els tallers provisionals de les metàfores idiomàtiques: cridar, créer, crear, crier... Aleshores, la meua mirada recula encara una mica més, mentre la oïda s'aguditza, es torna precisa. Escolto.

És en el soroll d'un títol que una exposició comença a mostrar-se. D'un terrabastall de paraules sorgirà, potser, la primera imatge esfilagarsada portadora de memòria i d'esdeveniments, que s'anirà fixant a poc a poc. És l'emoció la que, tot fent-la aparèixer, li acabarà donant forma. Un títol és una obertura en el sentit musical del terme. Desplega tots els temes que després seran desenvolupats. Precedeix, instrueix. Aquesta introducció rítmica, aquesta iniciació per les paraules, va teixint una coherència invisible, organitzant la nostra percepció, dirigint necessàriament ara la nostra mirada al domini on es dilueixen els efectes d'un relat secret: aquell, gairebé inconfessable, de la representació de l'autor. Un títol és l'enunciació del desig. Aquest afany íntim, singular, que desvetlla un títol, orienta el mode d'aparició de les obres, acompanya les seves seqüències, els seus arranjaments, els seus encadenaments, que ens les faran contemporànies.

En fi, en el desplaçament de les xarxes cap a les cel·les, dels passatges cap a les sales, sorgeix la llum natural de les obres i l'artificial de l'exposició. Així, llençades per aquest afany cap a un present incessantment reconduït, acompanyades pel simulacre de la primera vegada, les obres prendran lentament posició en l'espai laberíntic del mite, allà on acaba l'exposició i comença l'encís.

Aquesta iniciació per les paraules, va teixint una coherència invisible, organitzant la nostra percepció, dirigint necessàriament ara la nostra

mirada al domini on es dilueixen els efectes d'un relat secret: aquell, gairebé inconfessable, de la representació de l'autor. Un títol és l'enunciació del desig. Aquest afany íntim, singular, que desvetlla un títol, orienta el mode d'aparició de les obres, acompanya les seves seqüències, els seus arranjaments, els seus encadenaments, que en les faran contemporànies.

En fi en el desplaçament de les xarxes cap a les cel·les, dels passatges cap a les sales, sorgeix la llum natural de les obres i l'artificial de l'exposició. Així, llençades per aquest afany cap a un present incessantment reconduït, acompanyades pel simulacre de la primera vegada, les obres prendran lentament posició en l'espai laberíntic del mite, allà on acaba l'exposició i comença l'encís.

Art contemporani, filosofia, educació: criatures misterioses

RAMON ESPELT

En el món cultural cada vegada més inabastable i complex, el que, el quan i el com posar a l'abast dels estudiants esdevé un tema controvertit. Si el que és la filosofia o l'art contemporani, la polèmica sobre el quan i el com s'incrementa. En aquest context, plantejar com a acte educatiu, emblemàtic d'un programa -Filosofia 6/18-, una exposició d'art contemporani, pensada des d'un primer moment per atendre i captivar els escolars, és un repte insòlit.

Acte inicial, acte iniciàtic. Aprofitar la fèrtil expectativa de la invitació al viatge; recordar la importància vital de les primeres experiències; recuperar l'aspecte pedagògic dels rituals d'iniciació. Els qui entrin per primera vegada en contacte directe amb l'art contemporani, bona part dels visitants de l'exposició, haurien de sortir-ne amb el deler d'explorar un món fascinant tot just entrevist. Per això s'han escollit acuradament les obres amb els artistes, còmplices actius de la proposta des del començament. Per això la treballada simplicitat de l'espai expositiu: set sales de proporcions àuries on les obres poden dialogar de manera idònia tan amb l'espectador individual com

amb el grup d'estudiants; passadissos que les uneixen, en penombra, transitables amb set passes que ens condueixen a una nova il·luminació, a un nou univers personal tan divers i alhora tan igual a l'anterior. El nombre d'or, el set, l'itinerari, l'alternància de llum i ombra, la diversitat en la unitat, el diàleg, la comunitat de receptors de l'obra artística... No parlàvem abans de filosofia?

Donar la paraula a l'espectador. Començar a assajar col·lectivament l'activitat interpretativa que tota obra demana i que cada generació ha de fer per determinar-ne la seva contemporaneïtat. Animar el jove estudiant a expressar en veu alta, públicament, la reacció que cada obra li suscita i el descobriment d'aspectes fins llavors ignots del propi món interior, en un procés complementari i simultani al de la realitat externa que s'ofereix a la seva mirada. Per això l'exposició compta amb uns oficiants que fan d'intermediaris entre l'obra i el receptor: uns universitaris que durant un any s'han familiaritzat amb les obres exposades i han reflexionat i practicat el difícil art de tradició socràtica de no respondre preguntes que l'interlocutor no s'hagi formulat i de fer preguntes a les que cadascú, amb el temps que necessita, donarà la seva resposta, potser permanentment provisional.

Arthur Danto sosté que els objectes d'art mantenen amb la realitat la mateixa relació lògica que les paraules: en formen part i alhora constitueixen instruments de reflexió sobre aquesta realitat. Danto fonamenta l'interès de la filosofia en l'art en aquesta i altres observacions. Seguint l'analogia podem dir que l'exposició "Criatures Misterioses" admet una relació similar amb la realitat educativa: en forma part i alhora ens permet pensar, amb l'ajut d'un acte afirmatiu, les qüestions referents al que, al quan i al com, amb que començaven aquestes línies.